

مقایسه تطبیقی کیفیت زندگی در بافت‌های قدیم و جدید شهر یزد (مورد مطالعه محله شش بادگیری و شهرک دانشگاه)

محمد حسین سرائی، دانشیار جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، گروه جغرافیا، دانشگاه یزد
مهدی علیان*، دانشجوی کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، گروه جغرافیا، دانشگاه یزد
امیررضا خاوریان، دانشجوی کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، گروه جغرافیا، دانشگاه یزد

چکیده

کیفیت زندگی معیاری برای فهم وضعیت و میزان رضایت شهروندان از برآورده شدن نیازهای مرتبط با ابعاد زندگیشان است. این معیار در دو بعد عینی و بعد ذهنی بررسی می‌گردد. اندازه‌گیری آن پیچیده و متأثر از مجموعه عوامل فراوانی است. با توجه به اهمیت سنجش کیفیت زندگی و نیز لزوم برنامه‌ریزی صحیح و کارآمد برای بهبود و افزایش رفاه شهروندان، نوشتار حاضر می‌کوشد از نظر هدف با رویکردی کاربردی و با روش اسنادی و پیمایشی پس از تعریف مفهوم و نظریه‌های مرتبط با کیفیت زندگی، دو محله شش بادگیری (از محلات تاریخی) و محله شهرک دانشگاه (از محلات جدید و برنامه‌ریزی شده) شهر یزد را از بعد ذهنی کیفیت زندگی بسنجد. در همین راستا پرسشنامه‌ای در قالب ۱۱ معیار اصلی و ۳۴ شاخص بر اساس طیف لیکرت تنظیم و به صورت تصادفی بین سرپرستان ساکن محله توزیع گردید. جامعه آماری پژوهش ۴۰۲۰ نفر در محله شش بادگیری و ۱۴۵۵۵ در محله شهرک دانشگاه می‌باشد؛ که با استفاده از فرمول کوکران دو نمونه به ترتیب ۳۰۰ و ۳۳۰ تایی از هر محله انتخاب شد. تجزیه و تحلیل پرسشنامه با استفاده از روش آمار توصیفی، مدل تحلیل عاملی، آزمون تی و رگرسیون چند متغیره انجام گردیده است. با توجه به نتایج به دست آمده در این پژوهش می‌توان دریافت که محلات قدیم شهری علی‌رغم برخورداری از اکولوژی بومی-ارگانیک، کیفیت زندگی پایین‌تری نسبت به مناطق برنامه‌ریزی شده دارد. این کیفیت در معیارهای محله، وضعیت بهداشت، امکانات و تسهیلات، تفریحی، مدیریت و به ویژه امنیت در محله شش بادگیری به پایین‌ترین مقدار نسبت به میانه می‌رسد. همین معیارها در محله شهرک دانشگاه وضعیت بهتری داشته هرچند که در حد مطلوب نبوده، اما، از میانه بالاتر است.

واژگان کلیدی

کیفیت زندگی، رضایت‌مندی، بافت قدیم، بافت جدید، شهر یزد

۱- مقدمه

بحث کیفیت زندگی^۱ به تازگی در ادبیات توسعه پایدار و برنامه‌ریزی توسعه اجتماعی و مباحث اقتصاد نوین مطرح شده و جایگاه ویژه‌ای یافته است (عظیمی، ۱۳۸۹: ۴). این مبحث یک موضوع چند رشته‌ای بوده، از این رو یک مفهوم چند بعدی می‌باشد (Wish, 1986: 93). سازمان بهداشت جهانی^۲ کیفیت زندگی را چنین تعریف می‌کند: "کیفیت زندگی ادراک فرد از موقعیت زندگی خود در چارچوب نظام‌های فرهنگی و ارزشی است که در آن زندگی می‌کند و با اهداف، معیارها، و دغدغه‌های او رابطه دارد. این امر بسیار گسترده است و به شیوه‌ای پیچیده تحت تأثیر سلامت فیزیکی، حالت روانی و میزان استقلال و روابط او با جنبه‌های مهم محیط وی قرار دارد" (نوغانی و دیگران، ۱۳۸۷: ۱۱۴). پس موضوعی کاملاً ذهنی بوده، توسط دیگران قابل مشاهده نیست و بر درک افراد از جنبه‌های مختلف زندگی استوار است (نجات، ۱۳۸۷: ۵۷). همزمان با گسترش شهرنشینی، برنامه‌ریزی شهری به نوعی بازنگری و بازاندیشی در اقدامات خود روی آورده است؛ که نمود عینی آن توجه به مباحث اجتماعی و کیفی و تأکید روز افزون بر بحث کیفیت زندگی به تازگی در برنامه‌ریزی شهری، جایگاه ویژه‌ای را به خود اختصاص داده و بر همین اساس، بسیاری از دولت‌ها با تلاش‌های زیاد، ارتقای کیفیت زندگی از طریق بررسی و شناخت شاخص‌های مربوط به آن را در زمره اولویت‌های نخست مدیریت شهری قرار داده‌اند و در جهت بهبود رضایت شهروندان خود می‌کوشند.

اگرچه مفهوم کیفیت زندگی شهر شامل لایه‌هایی از معانی و مفاهیم است، مفهوم کلی آن به طور عمده شامل دو جنبه است: جنبه‌های عینی و ذهنی (Dajian, 2010: 34). مفهوم کیفیت زندگی شهری، زمانی اهمیت بیشتری می‌یابد؛ که انتظار می‌رود جمعیت جهان در ابتدای قرن آینده به جایی بین ۷.۶-۹.۴ میلیارد نفر و جمعیت شهرنشین به ۵۰ درصد برسد (Ulengin & et al, 2001: 361). نگرانی در مورد کیفیت زندگی شهری، منجر به علاقه فزاینده در یافته‌هایی که به دنبال اندازه‌گیری کیفیت زندگی در مکان‌های خاص هستند، گردیده است (Oktay and Rustemli, 2010: 27). فرض اساسی رویکردهای بسیاری به برنامه‌ریزی و طراحی این است؛ که نقاط، ممکن است به منظور ارتقای کیفیت زندگی مردم طراحی شده باشد. بسیاری از افراد انتظار دارند که در شهرها و مناطق شهری زندگی کنند. بنابراین، بررسی رابطه بین ویژگی‌های این مکان‌ها و درک ساکنان از کیفیت زندگی مهم به نظر می‌رسد (Marans, 2012: 10). بر این اساس نیل به جامعه بالنده و برخوردار از توسعه اجتماعی پایدار در گرو داشتن جامعه‌ای است که کیفیت زندگی آن در مقیاس فردی و جامعه‌ای وضعیت مطلوب و قابل قبولی قرار داشته باشد. بی‌گمان این مهم هرگز بدون شناخت و تحلیل دقیق، انتقادی و عالمانه از جامعه محقق نخواهد شد.

شهرنشینی در کشور ما به سرعت رشد کرده و بر اساس نتایج سرشماری جمعیت در سال ۱۳۹۰ بیش از ۷۱ درصد آن شهرنشین است. تعداد شهرهای کشور نیز از ۲۱۰ شهر در سال ۱۳۳۵ به ۱۳۳۱ شهر در سال ۱۳۹۰ رسیده است (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۰). اما، توسعه بی‌رویه شهرهای کشور که در پی افزایش جمعیت شهری ایجاد شده و به دنبال آن مسائل و مشکلات اقتصادی-اجتماعی باعث افت و نزول کیفیت زندگی در مراکز شهری و بافت‌های ارگانیک و به طور کلی کنار گذاشته شدن آن‌ها شده است. به همین علت فرصت‌ها، منابع و امکانات مورد نیاز برای توسعه و تأمین نیازهای انسانی به طور مناسب، در شهرها فراهم نشده است.

¹ Quality Of Life

² World Health Organization

شهر یزد از جمله شهرهای قدیمی کشورمان است که شهرنشینی در آن به گذشته‌های دور باز می‌گردد. این شهر که رشد فیزیکی آن در مرحله غیرارگانیک بسیار سریع‌تر از رشد جمعیت و نیازهای واقعی شهر بوده، شهر را دچار گسترش افقی بی‌رویه‌ای ساخته است (تقوایی و سرایی، ۱۳۸۳: ۱۷۸). بررسی روند شهرنشینی در یزد نشان می‌دهد که جمعیت شهرنشین طی سال‌های اخیر افزایش چشم‌گیری داشته است، به طوری که جمعیت شهری از ۶۳۵۰۲ نفر در سال ۱۳۳۵ به ۴۳۲۱۹۴ نفر در سال ۱۳۸۵ رسیده است. افزایش سریع جمعیت این شهر، باعث افول روز افزون ابعاد مختلف زندگی و سایر مشکلات شهری گردیده است. اما، بافت تاریخی شهر نه تنها از این افزایش سهمی نداشته، بلکه جمعیت بومی خود را از دست داده و به نوعی تغییر بافت اجتماعی رسیده است. این تغییر ساختار اجتماعی به همراه تنزل کیفیت زندگی منجر به تخریب بافت شده است. سنجش میزان رضایتمندی شهروندان از کیفیت زندگی خود و تعیین عوامل مؤثر بر رضایتمندی از کیفیت زندگی، جلب توجه تصمیم‌گیران، تصمیم‌سازان، مجریان و حتی شهروندان و درنهایت، به صدا در آوردن زنگ خطر بحران کیفیت در شهرها و به ویژه در بافت‌های قدیمی و با ارزش شهرهای تاریخی، از جمله اهداف این پژوهش به شمار می‌آیند. با توجه به اهمیت سنجش کیفیت زندگی و نیز لزوم برنامه‌ریزی صحیح و کارآمد برای بهبود و افزایش رفاه شهروندان، نوشتار حاضر می‌کوشد با توجه به تغییر ساخت اجتماعی در این شهر با مقایسه وضعیت کیفیت زندگی دو بافت قدیم و جدید به این نتیجه برسد که زندگی در کدام یک از بافت‌ها مطلوب‌تر است و کیفیت زندگی شهروندان در کدام بافت دارای سطح برخورداری بیشتری است. بدین منظور دو محله شش بادگیری (از محلات تاریخی) و شهرک دانشگاه (از محلات جدید و برنامه‌ریزی شده) جهت بررسی شاخص‌های مرتبط مقایسه شده‌اند. در همین راستا با هدف مقایسه و ارزیابی کیفیت زندگی شهروندان در دو محله دو پرسش اساسی مطرح است:

ابعاد سنجش کیفیت ذهنی زندگی در این دو محله کدام است؟

سطح کیفیت ذهنی زندگی و رفاه ساکنان در کدام یک از محلات بالاتر است؟

۲- پیشینه تحقیق و مبانی نظری

۲-۱- پیشینه تحقیق

تاریخچه پیدایش مفهوم کیفیت زندگی به دوران ارسطو در ۳۸۵ سال قبل از میلاد مسیح باز می‌گردد. در آن زمان شادی یا شادمانه زیستن معادل با آن چه که امروز کیفیت زندگی نام دارد؛ تلقی می‌شد. ولی، اصطلاح «کیفیت زندگی» تا قرن بیستم مورد استفاده قرار نگرفته بود (نجات، ۱۳۸۷: ۵۷). محققان رشته‌های مختلف کیفیت زندگی را از دهه ۱۹۳۰ مورد مطالعه قرار داده‌اند (Wish, 1986: 93-99). علاوه بر محققان، سازمان‌های بین‌المللی مانند برنامه توسعه ملل متحد (۱۹۹۴)، اقدامات خود را برای کیفیت زندگی توسعه داده‌اند (Megone, 1990: 28). توجه به کیفیت زندگی در جغرافیا نیز توسط جغرافیدانانی نظیر اسمیت و هاروی وارد این علم گردیده (جاجرمی و کلت، ۱۳۸۵: ۵) و با گذشت زمان شامل دایره تمامی انسان‌ها و تمامی تمایلات بشر برای داشتن حداکثر آسایش در زندگی گردید (امینی، ۱۳۸۵: ۳). در جدول (۱) تعدادی از مطالعات انجام شده آمده است:

جدول (۱): برخی از مطالعات انجام شده در زمینه کیفیت زندگی

محقق	سال	روش و نتیجه کار
فو تاون سیک ^۱	۲۰۰۰	با بررسی بعد ذهنی کیفیت زندگی شهری در سنگاپور وضعیت کیفیت زندگی را با توجه به ویژگی‌های اجتماعی-اقتصادی و جمعیت شناسی با استفاده از آزمون‌های آماری در ارتباط با میزان درآمد، اندازه خانه و سطح تحصیلات بررسی کرده است (Seik, 2000: 31-49).
جولین سامبو ^۲ و همکاران	۲۰۰۳	با مطالعه تأثیر قومیت و ویژگی‌های اجتماعی-اقتصادی بر سلامت و کیفیت زندگی در جمعیت‌های شهری آسیا با استفاده از مدل‌های رگرسیون خطی نتیجه می‌گیرند که قومیت و ویژگی‌های اجتماعی-اقتصادی در کیفیت زندگی و سلامت در قومیت‌های مختلف مرتبط است (Thumboo, 2003: 1761-1772).
یونگ ^۳	۲۰۰۸	به بررسی و اندازه‌گیری کیفیت زندگی از بعد ذهنی در تایپه پرداخته. نتایج تحقیقات وی نشان می‌دهد که امنیت شخصی و خدمات عمومی نقش مهمی در کیفیت زندگی شهروندان تایپه دارد (Yung, 2008: 1205-1215).
رابرت مارانز ^۴	۲۰۱۲	در مقاله‌ای به تشریح تعدادی از مدل‌های مفهومی مورد استفاده برای بررسی ارتباط بین شرایط عینی شهری و کیفیت زندگی پرداخته است و سرانجام به بررسی روند انجام سیاست‌های مرتبط با محیط زیست و پژوهش‌های رفتاری در زمینه مطالعات کیفیت زندگی شهری می‌پردازد (Marans, 2012: 9-22).
کوکبی و همکاران	۱۳۸۴	در مقاله خود با تعریف و شاخص‌سازی مفهوم کیفیت زندگی شهری لزوم توجه برنامه‌ریزان به در نظر گرفتن شاخص‌های اجتماعی، فرهنگی، زیبایی‌شناختی و ... را در فرآیند توسعه شهری به منظور ارضای نیازهای مادی و معنوی شهروندان ضروری و اجتناب ناپذیر می‌داند.
جاجرمی و کلتنه	۱۳۸۱	در مطالعه خود با عنوان «سنجش وضعیت شاخص‌های کیفیت زندگی در شهر از نظر شهروندان» وضعیت کیفیت زندگی گنبد قابوس را با توجه به ۲۵ فاکتور در ۳ گروه اصلی بررسی می‌کنند و نشان می‌دهند که شاخص‌های کیفیت زندگی در نواحی مختلف شهر تفاوت شدیدی دارد.
رضوانی و همکاران	۱۳۸۸	در مقاله خود در شهر نورآباد استان لرستان، بررسی شاخص‌های عینی و ذهنی هدف خود قرار داده‌اند. آن‌ها با استفاده از روش‌ها و آزمون‌های آماری نشان می‌دهند که ۲۵ درصد خانوارها در حالت بهزیستی، ۳۰ درصد در حالت محرومیت، ۲۵ درصد در حالت ناهماهنگی و ۲۰ درصد در حالت انطباق قرار گرفته‌اند.
فتحعلیان و پرتوی	۱۳۸۱	در پژوهش خود با عنوان «مطالعه تطبیقی کیفیت زندگی در بافت‌های خودرو و برنامه‌ریزی شده اسلامشهر (موردپژوهی: قائمیه و واوان)» به سنجش کیفیت زندگی پرداخته‌اند. آن‌ها در نهایت به منظور تحلیل هم‌زمان شاخص‌های عینی و ذهنی و نیز برای مطالعه تطبیقی دو محله از روش تحلیل سلسله مراتبی استفاده کرده‌اند و نتیجه می‌گیرد که بافت‌های برنامه‌ریزی شده امتیاز بالاتری در کیفیت زندگی دارند.

1. Foo Tuan Seik

2. Julian Thumboo

3. Yung

4. Robert W. Marans

به طور کلی مطالعات اولیه در مورد کیفیت زندگی شهری در شهرها و کشورهای توسعه یافته، در حال توسعه و در حال صنعتی شدن جدید، از دهه ۱۹۷۰ به بعد مورد توجه جدی قرار گرفته است. اما، این تحقیقات در مورد کیفیت زندگی شهری در آسیا کم تر انجام شده است. در ایران نیز در چند سال اخیر توجه و تحقیق در زمینه کیفیت زندگی روند رو به رشدی گرفته است. اما، در رابطه با مقایسه تطبیقی به جز یک مطالعه در شهر اسلامشهر تا کنون مطالعه‌ای صورت نگرفته است.

۲-۲- مفهوم کیفیت زندگی

مفهوم کیفیت زندگی مفهوم وسیعی است؛ که به ارزیابی زندگی در تمام بخش‌های آن می‌پردازد. از این رو در حوزه تقریباً همه رشته‌ها دخیل شده و تعریف واحدی که مورد توافق همه باشد، ندارد.

دیدگاه شهر محور و کیفیت زندگی عوامل اولیه کیفیت زندگی شهری را، عوامل زیست محیطی مانند آب و هوا، توپوگرافی و پوشش گیاهی؛ و عوامل ثانویه را درآمدهای اقتصادی که اساس ساختار محیط زیست در سکونتگاه‌ها را تعیین می‌کنند، می‌داند. "کیفیت زندگی" با سعادت و رفاه انسان مرتبط است. چگونگی ارزیابی‌های مردم از شرایط شخصی خود می‌تواند در شرایط سلامت محیط خود، مطابق با معیارهای ذهنی یا عینی تعیین گردد. این بیانگر «رفاه انسان» به عنوان انسان محوری و «رفاه فضا» به عنوان فضا محوری می‌باشد (Akdoğan & Erdoğan, 2012: 421). با توجه به گفته مک کال^۱ بهترین راه دستیابی به کیفیت زندگی، اندازه‌گیری میزان نیازهای شادی‌آوری است که مردم با آن روبه رو هستند. این تعریف از کیفیت زندگی بسیار عملی و قابل اجرا است؛ به دلیل آن که رفاه اجتماعی هم می‌تواند فهمیده شود و هم می‌تواند شناسایی شود (Riduan Ngesan and Abdul Karim, 2012: 548).

کیفیت زندگی یک مفهوم جدید است؛ که در تحقیقات اجتماعی ترکیبی از: تغییر در درآمد مردم، شرایط زندگی، وضعیت سلامت، فشارهای روانی، تفریح، روابط اجتماعی و غیره می‌باشد (Ghorbani and et al, 2012: 298). اما، نکته قابل توجه این که کیفیت زندگی ریشه در تفکر سلامتی دارد (Kamp and et al, 2003, 5-18). جوهره اصلی کیفیت زندگی شهری، تأمین و ارضای توأمان نیازهای مادی و معنوی انسان است. در واقع برنامه‌ریزی برای مسکن، کار و اشتغال، بدون تأمین نیازهای روانی، عاطفی و اجتماعی شهروندان بی فایده خواهد بود (لطفی، ۱۳۸۸: ۷۶). بنابراین، می‌توان نتیجه گرفت که مفهوم کیفیت زندگی مفهوم جدیدی نیست و از قدیم الایام وجود داشته است و علوم مختلف، تعاریف گوناگونی از این مفهوم ارائه نموده‌اند. اما، به طور کلی کیفیت زندگی معیاری است برای فهم وضعیت و میزان رضایت شهروندان از برآورده شدن نیازهای مرتبط با ابعاد زندگی‌شان.

به طور کلی می‌توان سه برش زمانی در بررسی مفهومی کیفیت زندگی شناسایی کرد:

دوره اول (تا دهه ۱۹۷۰): کیفیت زندگی معطوف به انگاره‌های مادی و پیامد رشد اقتصادی بود.

دوره دوم (دهه ۱۹۷۰ تا ۱۹۹۰): با ظهور آثار منفی رشد اقتصادی، کیفیت زندگی ابعاد اجتماعی‌تری یافت.

دوره سوم (از دهه ۱۹۹۰): آغاز بحث کیفیت زندگی با سرمایه و عدالت اجتماعی (غفاری و امید،

۱۳۸۸: ۲).

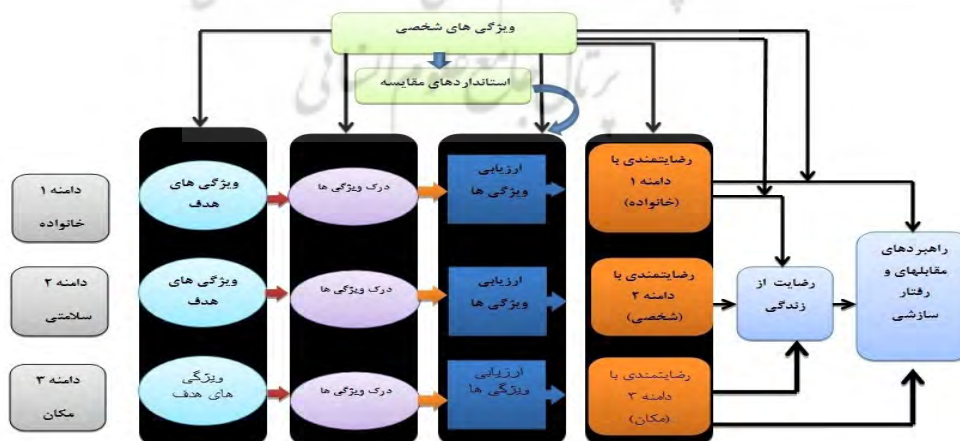
^۱. Mac Call

۳-۲- ابعاد کیفیت زندگی

با وجود اختلاف نظرهایی که در تعریف کیفیت زندگی وجود دارد، نوعی توافق نظر بین متخصصان وجود دارد؛ که اکثر آن‌ها کیفیت زندگی را شامل ابعاد مثبت و مفهومی چندبعدی می‌دانند و مطالعات کیفیت زندگی تحت دو شاخص عینی و ذهنی صورت می‌گیرند (عظیمی، ۱۳۸۹: ۶). گسترده‌ترین و رایج‌ترین تمایز در بررسی کیفیت زندگی، تمایز میان کیفیت زندگی ذهنی و عینی است (نوغانی و دیگران، ۱۳۸۷: ۱۱۴). بدین معنا که علاوه بر اندازه‌گیری شاخص‌ها به صورت مشخص و عینی، باید ذهنیت و نوع نگاه شهروندان به این شاخص‌ها نیز مورد توجه قرار گیرد (کوکبی و دیگران، ۱۳۸۴: ۸). در مطالعات و تحقیقات اخیر کیفیت زندگی به دو صورت مورد بررسی قرار گرفته است:

بعد عینی^۱ که عموماً بر شاخص‌های اجتماعی، اقتصادی و اکولوژیکی متمرکز است. در این سطح، معمولاً به سه بعد از رفاه عمومی، یعنی بعد اقتصادی، فیزیکی- محیطی، و اجتماعی توجه می‌شود (Rettig and Leichtenritt, 1999:2) که شرایط بیرونی زندگی را نمایش می‌دهد و با واقعیات قابل مشاهده و ملموس زندگی محاسبه می‌شود (رضوانی و همکاران، ۱۳۸۸: ۹۴-۹۶).

بعد ذهنی^۲ که تمرکز آن‌ها بر گزارش‌های شخصی افراد از تجارب زندگی است، مکمل شاخص‌های اجتماعی، اقتصادی و اکولوژیکی می‌باشند (رکن‌الدین افتخاری و همکاران، ۱۳۹۰: ۷۲-۷۳). به طور کلی این سطح معرف رفاه، خوشبختی و رضایت از زندگی است (Brown and et al, 2004: 6). کیفیت زندگی در ابعاد ذهنی، ادراک و ارزیابی افراد را از وضعیت زندگی خود منعکس می‌سازد (رضوانی و همکاران، ۱۳۸۸: ۹۴-۹۶). نگاه ذهنی به کیفیت زندگی شهری را می‌توان محصول ادراکات فردی و رضایت شهروندان از زندگی در محیط شهر دانست. چون به جای این که متخصصان بگویند مردم چه موقع احساس خوشبختی می‌کنند، خود مردم درباره آن اظهار نظر می‌کنند (نوغانی و دیگران، ۱۳۸۷: ۱۱۶). روابط پیچیده بین ویژگی‌های محیط‌های شهری در مقیاس‌های مختلف و رضایت ساکنان شهر با حوزه‌های کیفیت زندگی قطعاً بدون یک چارچوب نظری برای هدایت فرآیند مشکل است. مدل زیر مجموعه‌ای از ارتباط بین ویژگی‌های مختلف هر دامنه از زندگی و اقدامات رضایت از این حوزه، که به نوبه خود، می‌تواند توسط طیف وسیعی از مقایسه ویژگی‌های فردی و معیارهای فردی را تحت تأثیر قرار گیرد (Marans, 2012: 12).

شکل (۱): مدل ارتباط بین دامنه‌های زندگی و کیفیت زندگی (Marans, 2012: 12).

^۱ Objective
^۲ Subjective

از آن جایی که مفهوم کیفیت زندگی شهری، مفهومی چند بعدی و پیچیده می‌باشد، زمانی می‌توان از آن در برنامه‌ریزی شهری استفاده کرد؛ که چهار چوبی مناسب و قابل اطمینان برای سنجش آن تدوین نمود. بنابراین، اولین گام در راستای سنجش کیفیت زندگی شهری انتخاب ابعاد آن و سپس انتخاب شاخص‌هایی است که با استفاده از آن بتوان ابعاد مختلف کیفیت زندگی شهری را مورد سنجش قرار داد (لطفی، ۱۳۸۸: ۷۱). بر این اساس شاخص‌های انتخابی در این پژوهش شامل ۱۱ معیار می‌باشد؛ که در شکل (۲) آمده است.

شکل (۲): شاخص‌های پژوهش

۳ - روش‌شناسی تحقیق

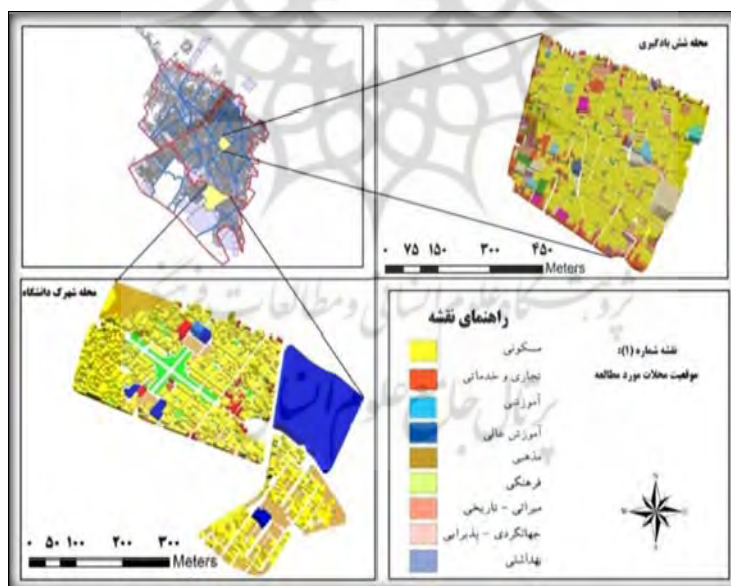
پژوهش حاضر بر اساس هدف از نوع کاربردی- توسعه‌ای و با استفاده از روش کتابخانه‌ای و روش اسنادی مبانی نظری تحقیق گردآوری شده، همچنین با مشاهدات میدانی و روش پیمایشی با استفاده از ابزار پرسشنامه نسبت به جمع‌آوری اطلاعات مورد نیاز اقدام گردیده است. برای یافتن پاسخ پرسش‌های فوق پس از تدوین پرسشنامه با استفاده از روش نمونه‌گیری به صورت تصادفی این پرسشنامه‌ها تکمیل شد. جامعه آماری تحقیق شامل ۴۰۲۰ نفر در محله شش‌بادگیری و ۱۴۵۵۵ نفر در محله شهرک دانشگاه می‌باشد. حجم نمونه انتخابی با استفاده از فرمول کوکران دو نمونه به ترتیب ۳۰۰ و ۳۳۰ تایی محاسبه گردیده است. در این پژوهش ابتدا پس از تعریف و تشریح مفهوم و ابعاد کیفیت زندگی، بعد ذهنی کیفیت زندگی در قالب ۱۱ معیار اصلی و ۲۴ شاخص و در قالب پرسشنامه بر اساس طیف لیکرت (از کاملاً ناراضی تا کاملاً راضی) بررسی می‌شود. این ۱۱ معیار شامل: مسکن، محله، امنیت، حمل و نقل، امکانات، اقتصاد، بهداشت، روابط همسایگی، سلامت، تفریح و مدیریت می‌باشد. تحلیل این پرسشنامه در محیط نرم‌افزاری اس‌پی‌اس‌اس بوده و با استفاده از مدل تحلیل عاملی اکتشافی میزان اعتبار و روایی سنجی پرسشنامه برآورد گردیده است. در این مدل شاخص کفایت نمونه‌گیری (با علامت اختصاری KMO) و همچنین آزمون بارتلت محاسبه شده است. برای مقایسه وضعیت رضایت شهروندان با استفاده از آزمون تی دو نمونه‌ای و آزمون لون دو محله با هم مقایسه شده است. در نهایت با استفاده از روش رگرسیون چندگانه مدل تحلیلی کیفیت زندگی در قالب یک فرمول و با استفاده از ضرایب استاندارد شده هر یک از معیارها در دو محله محاسبه شده است.

۴ - محدوده مورد مطالعه

شهر یزد، با وسعت ۹۹/۵ کیلومترمربع در مرکز استان و شهرستان یزد با مختصات ۵۴ درجه و ۳۱ دقیقه عرض شمالی و ۲۳ درجه و ۵۴ دقیقه طول شرقی قرار دارد. این شهر یکی از باستانی‌ترین شهرهای کشور در

جبهه میانی فلات ایران و در همسایگی کویر مرکزی است؛ که سابقه سکونت در آن به هزاره‌های قبل از اسلام بازمی‌گردد و شامل ۴۲ محله و ۹ ناحیه شهری که در سه منطقه تجمیع شده است (طرح جامع شهر یزد، ۱۳۸۶: ۱۰۷). در راستای تحقق هدف پژوهش، دو محله شش بادگیری و شهرک دانشگاه انتخاب شده‌اند. شش بادگیری با بافتی ارگانیک و قدیمی با جمعیت ۴۰۲۰ نفر در قسمت جنوب شرقی محدوده بافت تاریخی، در منطقه ۲ شهر قرار گرفته و وجه تسمیه خود را از آب انبار معروف شش بادگیری اخذ نموده است. نکته قابل توجه این است که علی‌رغم تغییراتی در بافت اجتماعی، هنوز می‌توان به ارزش تاریخی، تعلق خاطر ساکنان و ساختار نسبتاً همگن این محله اشاره نمود. اما، محله شهرک دانشگاه از محله‌های جدیدی است که پس از انقلاب اسلامی و در پی توسعه شهر به عنوان محله‌ای با طرح آماده‌سازی به شهر ملحق شده و اکنون با جمعیت ۱۴۵۵۵ نفر با بافتی برنامه‌ریزی شده، در منطقه ۳ واقع گردیده و به دلیل قرار گرفتن کاربری‌های فرامحله‌ای آموزش عالی و دانشگاه به این نام معروف گردیده است. اگر بخواهیم به اهمیت و جایگاه این دو محله و انتخاب آن‌ها به عنوان مورد پژوهشی اذعان کنیم؛ می‌توان گفت محله شش بادگیری به عنوان یکی از مهم‌ترین محلات تاریخی که قلب شهر و به نوعی مرکز تجاری شهر محسوب می‌گردد و تحرک و پویایی قابل توجهی را داراست به عنوان نماینده محلات تاریخی انتخاب شده است. همچنین محله شهرک دانشگاه با بافت اجتماعی متنوع که به لحاظ وجود قشر جوان و دانشجو، در عین بافت اجتماعی متنوع خود، از تحرک و پویایی خاصی برخوردار بوده و به عنوان نماینده محلات جدید انتخاب شده است. بنابراین، از ویژگی‌های بارز دو محله تحرک و پویایی، با وجود تفاوت در بافت اجتماعی و کالبدی بین دو محله را می‌توان برشمرد.

شکل (۳): موقعیت محلات مورد مطالعه در شهر یزد

۵ - نتایج و بحث

در پژوهش حاضر با توجه به هدف تحقیق و ابعاد کیفیت زندگی، قلمروهای یازده‌گانه مسکن، محله، امنیت، حمل و نقل، امکانات، تفریح، اقتصاد، بهداشت، سلامت، روابط همسایگی و مدیریت به صورت جداگانه مورد بررسی قرار گرفته است. به منظور تعیین میزان اعتبار و روایی سنجی پرسشنامه از روش تحلیل عاملی

اکتشافی^۱ استفاده گردیده است. به طور کلی تحلیل عاملی، تکنیکی آماری است که معمولاً برای استخراج زیر مجموعه‌های غیر همبسته، معرف‌هایی که واریانس مشاهده شده در مجموعه داده اولیّه را تبیین می‌کنند، مورد استفاده قرار می‌گیرد (رضوانی و همکاران، ۱۳۸۸: ۱۰۰). این روش یکی از متداول‌ترین روش‌ها جهت تعیین میزان اعتبار سازه در ابزار اندازه‌گیری می‌باشد و تحلیل عاملی اکتشافی رایج‌ترین شکل تحلیل عاملی است (حبیب پور و صفری شالی، ۱۳۸۸: ۳۰۵). شاخص کفایت نمونه‌گیری که با علامت اختصاری KMO^۲ مشخص می‌شود برای این مطالعه برابر با ۰.۸۸۱ و همچنین نتیجه آزمون بارتلت که در سطح خطای کوچکتر از ۰.۰۵ است، نشان می‌دهد که ماتریس همبستگی بین داده‌ها ماتریس همبندی و واحد نمی‌باشد. بر این اساس در محله شهرک دانشگاه ۸۱.۵۵ درصد و در قالب ۱۰ عامل استخراجی و در محله شش بادگیری ۸۴.۵۶ درصد در قالب ۱۰ عامل استخراجی به دست آمده است؛ که نشان می‌دهد داده‌ها برای تحقیق مناسب بوده و هیچ کدام از معیارها حذف نشده، هرچند که تغییراتی در دسته‌بندی معیارها صورت گرفته است.

۱-۵- مسکن: مسکن مکانی فیزیکی است و به عنوان سرپناه، نیاز اولیّه و اساسی خانوار به حساب می‌آید. در این سرپناه نیازهای اولیّه خانواده، مانند: خوراک، استراحت و حفاظت در برابر شرایط جوی تأمین می‌شود (اسماعیل پور، ۱۳۸۹: ۱۰۰). همان گونه که در جدول (۲) نشان داده شده است چهار شاخص برای مطالعه سنجش وضعیت رضایت از مسکن در نظر گرفته شده است. اگر میزان متوسط رضایت بر اساس این چهار شاخص را ۱۲ فرض کنیم، میانگین رضایت از معیار مسکن در محله شش بادگیری ۱۳.۷۹ و ۱۵.۷۶ در محله شهرک دانشگاه است. اما، به دلیل عدم معناداری آزمون لون (سطح معناداری ۰.۳۰۱ که بزرگتر از ۰.۰۵ است) نتیجه می‌گیریم که فرض برابری دو نمونه پذیرفته می‌شود و دو محله تفاوت خیلی زیادی با هم ندارند، هرچند میزان رضایت حدود ۲ نمره (۱.۹۷) در محله شهرک دانشگاه از محله شش بادگیری بیشتر است و رضایت شهروندان از مسکن در این محله بالاتر است.

جدول (۲): ارزش شاخص‌های دو محله در حوزه مسکن

نتایج آزمون			محله				شاخص‌ها
			شهرک دانشگاه		محله شش بادگیری		
T	سطح معناداری	مقدار F	انحراف استاندارد	میانگین	انحراف استاندارد	میانگین	
-۹.۸۸۵	۰.۳۰۱	۱.۰۷۰	۰.۶۹۹	۴.۰۱	۰.۸۷۲	۳.۶۴	رضایت از وسعت (اندازه) خانه
			۰.۷۹۷	۳.۶۰	۱.۰۰۳	۳.۱۷	رضایت از طراحی داخلی خانه
			۰.۸۹۶	۴.۲۴	۰.۸۳۱	۳.۸۰	رضایت از نورگیری ساختمان
			۰.۷۹۵	۳.۹۲	۰.۸۱۴	۳.۱۸	میزان رضایت از وضع کلی مسکن
			۲.۳۷	۱۵.۷۶	۲.۵۰	۱۳.۷۹	جمع

۲-۵- محله: نتایج بررسی نشان می‌دهد که چهار شاخص در نظر گرفته شده، برای سنجش میزان رضایت، در محله شش بادگیری کم تر از میزان متوسط بوده است. این امر در شاخص سیمای ظاهری محله به پایین‌ترین میزان یعنی ۱.۷۷ می‌رسد؛ که نشانگر نارضایتی اکثریت شهروندان می‌باشد. اما، به طور کلی

^۱ Exploratory Factor Analysis

^۲ Kaiser-Meyer-olkin Measure of Sampling Adequacy

اختلاف میانگین ۴.۲ نشان می‌دهد که رضایت از محله در شهرک دانشگاه بالاتر بوده و به ۱۳.۷۶ (نسبت به میانه ۱۲) می‌رسد. مقدار آزمون تی برابر ۱۶.۳۰۶- با سطح معناداری ۰.۰۷۹ می‌باشد؛ که از ۰.۰۵ بزرگ‌تر بوده و فرض صفر (عدم معناداری تفاوت دو محله) را تأیید کرده، که این مقدار تفاوت از ۹.۵۶ در محله شش بادگیری به ۱۳.۷۶ در محله شهرک دانشگاه می‌رسد.

جدول (۳): ارزش شاخص‌های دو محله در حوزه محله

نتایج آزمون			محله				شاخص‌ها
			شهرک دانشگاه		محله شش بادگیری		
T	سطح معناداری	F	انحراف استاندارد	میانگین	انحراف استاندارد	میانگین	
-۱۶.۳۰۶	۰.۰۷۹	۳.۱۰۱	۰.۹۶۶	۳.۵۲	۰.۸۰۴	۱.۷۷	رضایت از سیمای ظاهری محله
			۱.۱۹۱	۲.۷۲	۰.۸۳۸	۲.۳۷	رضایت از فضاهای مناسب برای گفتگو
			۱.۰۷۴	۳.۷۳	۱.۲۵۰	۲.۹۱	رضایت از احساس تعلق به محله
			۰.۸۴۳	۳.۷۹	۰.۹۹۷	۲.۵۱	رضایت از وضع کلی محله
			۳.۳۱	۱۳.۷۶	۲.۹۹	۹.۵۶	جمع

۳-۵- امنیت: نتایج نمونه که شامل سه شاخص در جدول (۴) آمده است، نمایانگر این امر است که محله شش بادگیری با میانگین ۷.۴۳ در مقابل محله شهرک دانشگاه با میانگین ۱۰.۷۳ (نسبت به میانه ۹) از میزان رضایت پایین‌تری برخوردار است. در همین راستا آزمون تی با مقدار ۱۷.۲۹۳- و سطح معناداری ۰.۰۰۰ فرض صفر را رد کرده و عدم برابری واریانس‌های دو محله را تأیید می‌کند. بر این اساس میانگین‌های دو محله دارای اختلاف معنادار برابر با ۳.۳ بوده است.

جدول (۴): ارزش شاخص‌های دو محله در حوزه امنیت

نتایج آزمون			محله				شاخص‌ها
			شهرک دانشگاه		محله شش بادگیری		
T	سطح معناداری	F	انحراف استاندارد	میانگین	انحراف استاندارد	میانگین	
-۱۷.۲۹۳	۰.۰۰۰	۱۲۸.۳۲	۰.۸۷۳	۳.۸۰	۱.۲۵۳	۲.۳۷	وضعیت ارتکاب اعمال ناشایست (سرق، مزاحمت و...)
			۰.۹۱۶	۳.۲۸	۱.۱۱۴	۲.۲۵	وضع تداخل حرکت پیاده-سواره و تصادفات
			۰.۷۴۶	۳.۶۵	۱.۲۲۳	۲.۸۱	وضعیت کلی امنیت محله
			۱.۷۷	۱۰.۷۳	۲.۷۹	۷.۴۳	جمع

۴-۵- حمل و نقل: جدول (۵) نتایج نمونه انتخابی در حوزه حمل و نقل را نشان می‌دهد. در محله شش بادگیری رضایت از هزینه و زمان رفت و آمد و سیستم حمل و نقل عمومی به دلیل نزدیک بودن به مرکز شهر بالاتر اما، رضایت از پوشش خیابان‌ها، پارکینگ و امکان پیاده‌روی و دوچرخه‌سواری کم‌تر از میانه و محله شهرک دانشگاه بوده است. بنابراین، محله شش بادگیری با میانگین ۱۳.۷۷ (میانه ۱۵) نسبت به محله شهرک

دانشگاه با اختلاف میانگین ۱.۸۷ در سطح پایین تری قرار دارد. نتیجه آزمون فرضیه عدم برابری واریانس دو محله (سطح معناداری ۰.۰۰۰ کوچک تر از ۰.۰۵ و مقدار آزمون تی که معادل ۶.۷۹۲- می باشد) را بیان می کند.

جدول (۵): ارزش شاخص های دو محله در حوزه حمل و نقل

نتایج آزمون			محله				شاخص ها
			شهرک دانشگاه		محله شش بادگیری		
T	سطح معناداری	F	انحراف استاندارد	میانگین	انحراف استاندارد	میانگین	
-۶.۷۹۲	۰.۰۰۰	۱۲.۶۴۲	۰.۹۰۹	۲.۹۹	۱.۱۳۴	۳.۱۱	رضایت از هزینه و زمان رفت و آمد
			۰.۹۵۲	۲.۶۴	۰.۹۸۴	۳.۳۲	رضایت از سیستم حمل و نقل عمومی
			۱.۰۱۳	۳.۱۱	۱.۱۷۵	۲.۵۲	رضایت از وضع پوشش خیابان ها و پیاده روها
			۰.۷۸۰	۳.۷۵	۱.۲۶۹	۲.۲۹	رضایت از وضعیت پارکینگ و جای پارک
			۱.۱۵۴	۳.۱۵	۱.۰۸۶	۲.۵۳	رضایت از امکان پیاده روی و دوچرخه سواری
			۲.۸۹	۱۵.۶۴	۳.۷۹	۱۳.۷۷	جمع

۵-۵- امکانات و تسهیلات: در مجموع پس از بررسی هر دو محله از نظر دسترسی به مراکز تجاری، بهداشتی، آموزشی و فرهنگی، مشخص گردید؛ که در محله شش بادگیری (با میانگین ۹.۹۹) به دلیل نزدیکی به مرکز شهر و در محله شهرک دانشگاه (با میانگین ۱۰.۰۹) شده به علت توزیع مناسب کاربری ها در سطح بالاتر از میانه (۹) هستند. اما، این وضعیت رضایت به حد مطلوب نرسیده است. نتیجه آزمون لون با سطح معناداری ۰.۰۰۰ و آزمون تی برابر ۰.۵۶۳- با تأیید فرضیه دوم ۱ مبنی بر نابرابری واریانس دو محله، آشکار می کند؛ که محله شهرک دانشگاه در وضعیت بهتری قرار دارد.

جدول (۶): ارزش شاخص های دو محله در حوزه امکانات و تسهیلات

نتایج آزمون			محله				شاخص ها
			شهرک دانشگاه		محله شش بادگیری		
T	سطح معناداری	F	انحراف استاندارد	میانگین	انحراف استاندارد	میانگین	
-۰.۵۶۳	۰.۰۰۰	۴۲.۸۷۰	۰.۷۰۶	۲.۹۲	۱.۰۵۵	۳.۴۶	رضایت از دسترسی به مراکز تجاری
			۰.۸۵۵	۳.۴۶	۱.۱۳۱	۳.۳۰	رضایت از مراکز بهداشتی-درمانی
			۰.۹۶۸	۳.۷۱	۱.۱۹۸	۳.۲۳	رضایت از فضاهای آموزشی-فرهنگی
			۱.۷۱۲	۱۰.۰۹	۲.۷۹	۹.۹۹	جمع

۵-۶- تفریحی: معیار تفریحی شامل دو شاخص فضای سبز و فضاهای ورزشی می باشد. همان گونه که در جدول (۷) آمده است محله شهرک دانشگاه با میانگین ۶.۴۸ با ۲.۱۶ اختلاف میانگین از محله شش بادگیری در وضعیت بهتری قرار دارد، علی رغم این که محله شهرک دانشگاه از محلات برنامه ریزی شده است؛ میزان

رضایت ساکنان اختلاف زیادی با میانه (۶) نداشته و در وضع مطلوبی قرار ندارد. این امر در محله شش بادگیری با ۴.۵۲ به دلیل بافت ارگانیک، کم تر از میانه است. بر همین اساس و با مشاهده سطح معناداری ۰.۰۰۸ و آزمون تی با مقدار ۸.۰۰۹- می توان دریافت که فرض برابری واریانس‌ها رد شده و میانگین رضایت ساکنان محله شهرک دانشگاه حدود ۲ نمره بیشتر است.

جدول (۷): ارزش شاخص‌های دو محله در حوزه تفریحی

نتایج آزمون			محله				شاخص‌ها
			شهرک دانشگاه		محله شش بادگیری		
T	سطح معناداری	F	انحراف استاندارد	میانگین	انحراف استاندارد	میانگین	
-۸.۰۰۹	۰.۰۰۸	۷.۰۳۲	۰.۹۳۰	۳.۶۵	۱.۰۶۶	۳.۲۵	رضایت از دسترسی به فضاهای سبز و تفریحی
			۱.۰۹۸	۳.۰۴	۱.۰۹۴	۲.۲۸	رضایت از دسترسی به فضاهای ورزشی
			۱.۶۵	۶.۶۸	۱.۸۹	۴.۵۲	جمع

۷-۵- اقتصادی: در حوزه اقتصادی سه شاخص موقعیت شغلی، هزینه‌های زندگی و نزدیکی به محل کار مبنای سنجش بوده است. جدول (۹) بیان می‌کند که از این نظر محله شش بادگیری پایین تر از با میانگین ۸.۷۱ از میانه یعنی ۹ پایین تر بوده و محله شهرک دانشگاه نیز با اختلاف اندکی از میانه حدود ۱۰ می‌باشد. سطح معناداری آزمون لون که کم تر از ۰.۰۵ بوده و مقدار آزمون تی که ۶.۷۸۵ است، گویای اختلاف میانگین دو محله می‌باشد. این اختلاف تقریباً ۱.۳ بالاتر بودن میانگین رضایت ساکنان محله شهرک دانشگاه را می‌رساند.

جدول (۸): ارزش شاخص‌های دو محله در حوزه اقتصادی

نتایج آزمون			محله				شاخص‌ها
			شهرک دانشگاه		محله شش بادگیری		
T	سطح معناداری	F	انحراف استاندارد	میانگین	انحراف استاندارد	میانگین	
-۶.۷۸۵	۰.۰۰۰	۴۰.۷۹۴	۱.۰۴۵	۳.۷۵	۱.۰۸۱	۳.۰۴	رضایت از موقعیت شغلی
			۱.۰۵۲	۲.۸۷	۱.۱۱۲	۲.۶۳	رضایت از هزینه های زندگی
			۰.۹۱۸	۳.۳۷	۱.۱۱۲	۳.۰۴	نزدیکی به محل کار و اشتغال
			۱.۹۹۸	۹.۹۹	۲.۵۶۴	۸.۷۱	جمع

۸-۵- بهداشتی: در زمینه بهداشتی با تأکید روی دو بعد کالبدی و آلودگی هوایی و صوتی مشخص شد؛ که از رضایت شهروندان در محله شش بادگیری با میانگین ۴.۴۴ (در مقایسه با میانه) در وضعیت نامطلوبی قرار دارد. در این محله یکی از ناراحتی‌های ساکنان کثیفی محله می‌باشد. اما، محله شهرک دانشگاه با میانگین تقریباً ۷ در وضعیت مطلوبی قرار دارد. همان گونه که نتایج آزمون تی (۲۰.۵۶۷-) با سطح معناداری ۰.۰۰۰ مشخص می‌کند، دو محله با اختلاف میانگین ۲.۵ تفاوت معناداری با هم داشته، لذا، فرض صفر رد می‌شود.

جدول (۹): ارزش شاخص‌های دو محله در حوزه بهداشتی

نتایج آزمون			محله				شاخص‌ها
			شهرک دانشگاه		محله شش بادگیری		
T	سطح معناداری	F	انحراف استاندارد	میانگین	انحراف استاندارد	میانگین	
-۲۰.۵۶۷	۰.۰۰۰	۸۶.۴۵۰	۰.۸۵۶	۳.۵۱	۱.۰۲۷	۱.۸۶	وضعیت تمیزی محله و دفع زباله ها
			۰.۷۹۹	۳.۴۸	۱.۱۵۳	۲.۵۸	وضع آلودگی های هوایی و صوتی
			۱.۲۵۰	۶.۹۹	۱.۷۴۶	۴.۴۴	جمع

۹-۵- سلامت: این معیار به سه شاخص سلامتی فردی، روابط شخصی و حمایت دوستان و آشنایان تقسیم شده است. این معیار در هر دو محله شش بادگیری با ۱۱.۱۹ و محله شهرک دانشگاه با ۱۰.۴۸ بالاتر از میانه (۹) می‌باشد. همان گونه که در جدول (۱۱) آمده است مقدار تی برابر ۲.۲۳۰ با سطح معناداری ۰.۰۰۰ که از ۰.۰۵ کم تر است؛ نشان می‌دهد تفاوت میانگین دو گروه معنادار بوده، لذا فرض صفر رد شده و فرض مخالف پذیرفته می‌شود. اما، در این حوزه میانگین رضایت ساکنان محله شش بادگیری بیشتر است.

جدول (۱۰): ارزش شاخص‌های دو محله در حوزه سلامت

نتایج آزمون			محله				شاخص‌ها
			شهرک دانشگاه		محله شش بادگیری		
T	سطح معناداری	F	انحراف استاندارد	میانگین	انحراف استاندارد	میانگین	
۲.۲۳۰	۰.۰۰۰	۱۸.۰۹۹	۰.۸۶۲	۳.۴۵	۱.۰۸۵	۳.۵۷	رضایت از وضع سلامتی
			۰.۵۴۳	۳.۷۱	۰.۹۵۹	۳.۸۶	رضایت از روابط شخصی
			۰.۷۲۰	۳.۶۸	۱.۰۸۵	۳.۷۶	رضایت از حمایت دوستان و آشنایان
			۱.۶۹۰	۱۰.۸۴	۲.۰۹۶	۱۱.۱۹	جمع

۱۰-۵- روابط همسایگی: نوع رابطه با همسایگان و افرادی که روزانه با آن‌ها ارتباط برقرار می‌شود؛ می‌تواند اثرات مثبت و منفی بر کیفیت زندگی افراد بگذارد (فتحعلیان و پرتوی، ۱۳۹۰: ۱۰۴). به همین جهت در حوزه روابط همسایگی سه شاخص انتخابی در هر دو محله بالاتر از میانه (۹) می‌باشد. آزمون تی این معیار برابر با ۲.۶۱۹- با سطح معناداری ۰.۰۰۰ محاسبه شده است؛ که با پذیرش فرض عدم برابری واریانس دو محله بالاتر بودن رضایت ساکنان محله شهرک دانشگاه را تأیید می‌کند.

جدول (۱۱): ارزش شاخص‌های دو محله در حوزه روابط همسایگی

نتایج آزمون			محله				شاخص‌ها
			شهرک دانشگاه		محله شش بادگیری		
T	سطح معناداری	F	انحراف استاندارد	میانگین	انحراف استاندارد	میانگین	
-۲.۶۱۹	۰.۰۰۰	۲۹.۱۱۸	۱.۰۲۲	۳.۷۱	۱.۰۲۲	۳.۴۶	رضایت از ارتباط با همسایگان
			۰.۷۳۶	۳.۱۱	۱.۰۴۱	۳.۱۹	مشارکت هم محله‌ای‌ها در امور مشترک

نتایج آزمون			محله				شاخص‌ها
			شهرک دانشگاه		محله شش بادگیری		
T	سطح معناداری	F	انحراف استاندارد	میانگین	انحراف استاندارد	میانگین	
			۱.۰۴۷	۳.۸۵	۱.۰۲۴	۳.۵۷	وضعیت اعتماد به همسایگان و هم محله‌ای‌ها
			۱.۶۸۰	۱۰.۶۷	۲.۴۵۶	۱۰.۲۲	جمع

۱۱-۵- مدیریت: نتایج به دست آمده از بررسی شاخص‌های مدیریتی دو محله نشان از پایین بودن شاخص‌ها دارد. به طوری که محله شش بادگیری با میانگین ۴.۳۵ و محله شهرک دانشگاه با میانگین ۵.۷۲ نسبت به میانه (۶) کم تر می‌باشد. در این زمینه آزمون لون با سطح معناداری ۰.۰۰۰ و آزمون تی با مقدار ۱۱.۰۰۶- مؤید فرض عدم برابری واریانس به میزان تقریباً ۱.۵ (۱.۳۶۷) دو محله است.

جدول (۱۲): ارزش شاخص‌های دو محله در حوزه مدیریت

نتایج آزمون			محله				شاخص‌ها
			شهرک دانشگاه		محله شش بادگیری		
T	سطح معناداری	F	انحراف استاندارد	میانگین	انحراف استاندارد	میانگین	
			۰.۷۳۷	۲.۸۲	۰.۹۶۵	۱.۹۳	رضایت از عملکرد مدیران و مسئولان
-۱۱.۰۰۶	۰.۰۰۰	۲۰.۲۰۳	۰.۷۴۷	۲.۹۰	۰.۹۸۷	۲.۴۳	وضعیت امید به پیشرفت و بهبود وضع زندگی
			۱.۲۹۱	۵.۷۲	۱.۷۲۰	۴.۳۵	جمع

۱۲-۵- مدل تحلیلی کیفیت زندگی

روش رگرسیون چندگانه^۱ یکی از روش‌هایی است که می‌تواند برای شناسایی سهم هر قلمرو در کیفیت ذهنی زندگی و ایجاد مدل علی که برهمکنش بین قلمروها و معرف‌ها را نشان می‌دهد، مورد استفاده قرار گیرد (رضوانی و همکاران، ۱۳۸۹: ۵۶). در مجموع هدف اصلی از کاربرد رگرسیون چند متغیره ایجاد یک ترکیب خطی است؛ که حداکثر همبستگی را با متغیر وابسته نشان دهد (کرلینجر، ۱۳۷۷: ۳۷۶). از ترکیب خطی ایجاد شده در این مدل می‌توان جهت پیش‌بینی مقادیر متغیر وابسته و اهمیت هر یک از متغیرهای مستقل را در پیش‌بینی مورد نظر استفاده نمود. به همین دلیل برای تعیین مؤثرترین معیار بر کیفیت زندگی از این مدل استفاده شده است. ضرایب رگرسیون به دست آمده، سهم نسبی هر معیار را در کیفیت زندگی نشان می‌دهد. ارتباط علی بین معیارها و کیفیت زندگی به صورت زیر است.

$$QOL = (0.117*Ho) + (0.192*Qu) + (0.374*Sa) + (-0.050*Tr) + (-0.267*Fa) + (-0.022*Ec) + (0.482*Hy) + (-0.054*Nr) + (-0.258*He) + (0.012*Re) + (0.032*Ma).$$

Ho: مسکن، Qu: محله، Sa: امنیت، Tr: حمل و نقل، Fa: امکانات و تسهیلات، Ec: اقتصادی، Hy: بهداشت، Nr: روابط همسایگی، He: سلامت، Re: تفریح، Ma: مدیریت.

^۱. Multiple Regression

مدل رگرسیونی به کار رفته در این پژوهش روش همزمان^۱ می‌باشد که مقدار ضریب همبستگی بین متغیرها را ۰.۸۲۳ محاسبه کرده است. این مقدار نشان می‌دهد بین مجموعه معیارهای مستقل و کیفیت زندگی همبستگی قوی وجود دارد. مقدار ضریب تعیین شده (R^2) برابر با ۰.۶۷۸ می‌باشد؛ که نشان می‌دهد ۱۱ معیار مذکور حدود ۶۸ درصد از واریانس متغیر کیفیت زندگی را برآورد می‌کند. همچنین مقدار آزمون F (۱۱۲.۵۶۳) با سطح معناداری ۰.۰۰۰ مؤید مناسب بودن معیارها جهت تعیین تغییرات متغیر کیفیت زندگی است. با استفاده از نتیجه به دست آمده، از آزمون مشخص می‌گردد که بهداشت، امنیت، محلّه دارای تأثیر بالای رگرسیونی بر کیفیت زندگی می‌باشد. همچنین معیارهای تفریح، اقتصاد، مدیریت و حمل و نقل به ترتیب به خاطر بالا بودن سطح خطای مقدار تی کم‌ترین تأثیر را بر متغیر کیفیت زندگی داشته است.

جدول (۱۴): رگرسیون خطی چندگانه معیارهای کیفیت زندگی

معیار	ضریب رگرسیونی استاندارد نشده		سطح معناداری
	ضریب بتا	ضریب استاندارد	
مسکن	۰.۰۲۲	۰.۱۱۷	۰.۵۳۳
محلّه	۰.۰۲۵	۰.۱۹۲	۰.۲۹
امنیت	۰.۰۶۵	۰.۳۷۴	۱۰.۹۸۷
حمل و نقل	-۰.۰۰۷	-۰.۰۵۰	-۱.۲۸۰
امکانات	-۰.۰۵۷	-۰.۲۶۷	-۷.۹۶۰
اقتصادی	-۰.۰۰۵	-۰.۰۲۲	-۰.۶۸۹
بهداشتی	۰.۱۲۲	۰.۴۸۲	۱۴.۲۸۸
همسایگی	-۰.۰۱۳	-۰.۰۵۴	-۱.۹۰۱
سلامتی	-۰.۰۶۸	-۰.۲۵۸	-۹.۶۴۰
تفریحی	-۰.۰۰۳	-۰.۰۱۲	-۰.۳۵۹
مدیریت	۰.۰۱	۰.۰۳۲	۰.۷۹۴

۶ - نتیجه‌گیری

امروزه کیفیت زندگی شهری یکی از کلیدی‌ترین مفاهیم برنامه‌ریزی شهری است. بر این اساس برنامه‌ریزان در تلاش برای نمایش سطوح کیفیت زندگی در سطوح مختلف جغرافیایی هستند؛ تا از این طریق بتوانند راهکارهای بهینه‌ای را برای بهبود کیفیت زندگی نواحی دارای وضعیت نامطلوب ارائه دهند. با توجه به بررسی‌های صورت گرفته در این پژوهش می‌توان دریافت که محلّات قدیم شهری کیفیت زندگی پایین‌تری نسبت به مناطق برنامه‌ریزی شده دارد. این کیفیت در معیارهای محلّه، وضعیت بهداشت محلّه، امکانات تفریحی، مدیریت و به ویژه امنیت در محلّه شش‌بادگیری به پایین‌ترین مقدار نسبت به میانه می‌رسد. این امر شاید به خاطر جایگزینی جمعیت به ویژه در مناطق قدیم و تاریخی شهر یزد است. به طوری که اکثریت جمعیت ساکن بافت دارای سطح زندگی پایینی هستند. بنابراین، می‌توان به طور آشکاری ضعف محلّه قدیم را در معیارهای فوق مشاهده نمود. این پایین بودن سطح زندگی و عدم وجود فرهنگ متناسب با

^۱. Enter Method
^۲. Adjusted R-Square

شهرنشینی و اهمیت بافت تاریخی بر متغیرهای فوق تأثیر گذاشته و به مشکلات عدیده‌ای در بافت تاریخی منجر شده است. شرایط فوق در محله شهرک دانشگاه وضعیت بهتری داشته هرچند که در حد مطلوب نبوده، اما، دارای میانه بالاتری می‌باشد.

به طور کلی باید گفت که برنامه‌ریزی‌ها باید به صورتی باشد تا بتواند به بهبود کیفیت زندگی ساکنان شهر و به ویژه ساکنان بافت قدیم به عنوان یک میراث ارزشمند کمک کند. همچنین لحاظ کردن بهبود کیفیت زندگی در برنامه‌های مسئولان و برنامه‌های شهری به عنوان یک هدف اصلی ضروری به نظر می‌رسد. این امر در بافت‌های تاریخی به دلیل دارا بودن اوضاع وخیم‌تر اولویت بالاتری دارد. در راستای ابعاد کالبدی بهبود وضعیت پاک‌ها، فضاهای سبز و تفریحی به منظور استفاده خانواده‌ها با توجه به زندگی ماشینی شهرها، از اقدامات دارای اولویت در بهبود کیفیت زندگی شهروندان می‌تواند مطرح شود.

۷ فهرست منابع

- ۱- اسماعیل پور، نجمه (۱۳۸۹)، بررسی وضعیت مسکن در سکونتگاه‌های غیررسمی و ارائه راهبردهای ساماندهی آن‌ها، نمونه موردی: محله حسن آباد یزد، مجله مطالعات و پژوهش‌های شهری و منطقه‌ای، سال اول، شماره چهارم.
- ۲- امینی، مهدی (۱۳۸۵)، شاخص‌های کیفیت زندگی شهروندی و نقش و وظایف دولت، هفتمین کنفرانس بین‌المللی مدیران کیفیت، مجموعه همایش‌های بین‌المللی اجلاس، تهران.
- ۳- تقوایی، مسعود و محمد حسین سرائی (۱۳۸۳)، گسترش افقی شهرها و ظرفیت‌های موجود زمین در شهر یزد، فصلنامه تحقیقات جغرافیایی، سال نوزدهم، شماره ۷۳، دانشگاه اصفهان.
- ۴- جاجرمی، کاظم و ابراهیم کلتی (۱۳۸۵)، سنجش وضعیت شاخص‌های کیفیت زندگی در شهر از نظر شهروندان، مطالعه موردی گنبد قابوس، مجله جغرافیا و توسعه، شماره ۸.
- ۵- حبیب‌پور، کرم و رضا صفری شالی (۱۳۸۸)، راهنمای جامع کاربرد spss در تحقیقات پیمایشی، چاپ اول، انتشارات متفکران لویه تهران.
- ۶- رضوانی، محمدرضا، حسین منصوریان و فاطمه احمدی (۱۳۸۹)، ارتقای روستاها به شهر و نقش آن در بهبود کیفیت زندگی ساکنان محلی (مطالعه موردی: شهرهای فیروزآباد و صاحب در استان های لرستان و کردستان)، مجله پژوهش‌های روستایی، شماره ۱.
- ۷- رضوانی، محمدرضا، علی اکبر متکان، حسین منصوریان و محمد حسین ستاری، (۱۳۸۸): توسعه و سنجش شاخص‌های کیفیت زندگی شهری (مطالعه موردی: شهر نورآباد، استان لرستان)، مطالعات و پژوهش‌های شهری و منطقه‌ای، سال اول، شماره دوم، صص ۸۷-۱۱۰.
- ۸- رکن‌الدین افتخاری، عبدالرضا، احمد فتاحی و مجتبی حاجی‌پور (۱۳۹۰)، ارزیابی توزیع فضایی کیفیت زندگی در مناطق روستایی (مطالعه موردی: بخش مرکزی شهرستان دلفان)، پژوهش‌های روستایی، سال دوم، شماره دوم.
- ۹- عظیمی، آزاده (۱۳۸۹)، ابعاد و شاخص‌های کیفیت زندگی شهری، ماهنامه اطلاع‌رسانی، آموزشی و پژوهشی شوراها، شماره پنجاه و پنجم.
- ۱۰- غفاری، غلامرضا و رضا امیدی (۱۳۸۸)، کیفیت زندگی شاخص توسعه اجتماعی، انتشارات شیرازه، تهران.
- ۱۱- فتحعلیان، معصومه و پروین پرتوی (۱۳۹۰)، مطالعه تطبیقی کیفیت زندگی در بافت‌های خودرو و برنامه‌ریزی شده اسلامشهر (مورد پژوهی قائمیه و واوان)، نشریه مطالعات تطبیقی هنر، شماره اول، بهار و تابستان.
- ۱۲- فرجی ملائی، امین (۱۳۸۹)، رویکردهای کیفیت زندگی، ماهنامه اطلاع‌رسانی، آموزشی و پژوهشی شماره پنجاه و پنجم بهمن.
- ۱۳- فرجی ملائی، امین، آزاده عظیمی و کرامت اله زیاری (۱۳۸۹)، تحلیل ابعاد کیفیت زندگی در نواحی شهری ایران، مجله پژوهش و برنامه‌ریزی شهری، سال اول، شماره دوم.
- ۱۴- کرلینجر، فرد ان (۱۳۷۷)، مبانی پژوهش در علوم رفتاری، ترجمه حسین پاشا شریفی و حسین نجفی زند، جلد اول، چاپ دوم، تهران، انتشارات آواری نور.

- ۱۵- کوی، افشین، محمدرضا چورجعفر و علی اکبر تقوایی (۱۳۸۴)، برنامه‌ریزی کیفیت زندگی شهری در مراکز شهری، تعاریف و شاخص‌ها، نشریه جستارهای شهرسازی، شماره ۱۲.
- ۱۶- لطفی، صدیقه (۱۳۸۸)، مفهوم کیفیت زندگی شهری، ابعاد و سنجش آن در برنامه‌ریزی شهری، فصلنامه علمی و پژوهشی جغرافیای انسانی، سال اول، شماره ۴، تهران.
- ۱۷- مرکز آمار ایران (۱۳۹۰)، سرشماری عمومی نفوس و مسکن، (www.amar.org.ir).
- ۱۸- مهندسین مشاور معماری و شهرسازی عرصه (۱۳۸۶)، طرح جامع شهر یزد، جلد اول، سازمان مسکن و شهرسازی استان یزد.
- ۱۹- نجات، سحر ناز (۱۳۸۷)، کیفیت زندگی و اندازه‌گیری آن، مجله اپیدمیولوژی ایران، دوره ۴، شماره ۲.
- ۲۰- نوغانی، محسن، احمدرضا اصغریپور ماسوله، شیما صفا و مهدی کرمانی (۱۳۸۷)، کیفیت زندگی شهروندان و رابطه آن با سرمایه اجتماعی در شهر مشهد، مجله علوم اجتماعی دانشکده علوم انسانی دانشگاه فردوسی مشهد.

- 21- Aklanoğlu, Filiz and Elmas Erdoğan, (2012): **Improvement Quality of Life for an Anatolian Traditional Settlement: Konya-Sille Case**, *Procedia – Social and Behavioral Sciences*, 35, pp: 420 – 430.
- 22- Dajian, Zhu, (2010): **Life quality is the uppermost goal of sustainable development**, 2010 World Expo and Urban Life Quality in terms of Sustainable Development, china, Zhongshan North.
- 23- Ghorbani, Rasoul, Ahad Ebrahimpour, Somayeh Noshad, (2012): **Motivational Modeling in Developing of Urban Fringe Recreational Places an Approach for Improving the Quality of Life Case Study: Recreational Place of Oun-Ebn-Ali, Tabriz, Iran**, *Procedia Environmental Sciences* 13, pp: 297 – 306.
- 24- Kamp, Van I, Leidelmeijer K, Marsmana G, de Hollander AEM, (2003): **Urban Environmental Quality and Human Well-being towards a Conceptual Framework and Demarcation of Concepts; A Literature Study**, *Landscape and Urban Planning*, 65, pp: 5–18.
- 25- Marans, Robert W, (2012): **Quality of Urban Life Studies: An Overview and Implications for Environment-Behaviour Research**, *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 35, pp: 9–22.
- 26- Megone. C, (1990): **The quality of life: Starting from Aristotle**. In: Baldwin, S., Godfrey, C., Propper, C. (Eds.), *Quality of Life: Perspectives and Policies*. Biddles, London, pp: 28-41.
- 27- Oktay, Derya and Ahmet Rustemli, (2010): **Measuring the Quality of Urban Life and Neighbourhood Satisfaction: Findings from Gazimagusa (Famagusta) Area Study**, *International Journal of Social Science and Humanity Studies*, Vol 2, No 2.
- 28- Rettig, Kathryn D. & Ronit D. Leichtentritt, (1999): **A General Theory for Perceptual Indicators of Family Life Quality**, *Social Indicators Research*, 47, pp: 307–342.
- 29- Riduan Ngesan, Mohd and Hafazah Abdul Karim, (2012): **Impact of Night Commercial Activities towards Quality Of Life of Urban Residents**, *Procedia – Social and Behavioral Sciences*, 35, pp: 546–555.
- 30- Robert W. Marans, (2012): **Quality of Urban Life Studies: An Overview and Implications for Environment-Behaviour Research**, *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 35, pp: 9–22.
- 31- Seik, Foo Tuan, (2000): **Subjective assessment of urban quality of life in Singapore (1997-1998)**, *Habitat International* 24, pp: 31-49.

- 32- Thumboo, Julian, Kok-Yong Fong, David Machin, Siew-Pang Chan, Chang-Heok Soh, Keng-Hong Leong, Pao-Hsii Feng, Szu-tien Thio, Mee-Leng Boey, (2003): *Quality of life in an urban Asian population: the impact of ethnicity and socio-economic status*, *Social Science & Medicine*, 56, pp:1761-1772.
- 33- Ulengin, Burc, F usun Ulengin, Umit G, uvenc, (2001): *A multidimensional approach to urban quality of life: The case of Istanbul*, *European Journal of Operational Research* 130, pp: 361-374.
- 34- Wish, N.B., (1986): *Are we really measuring the quality of life? Well-being has subjective dimensions, as well as objective ones*, *American Journal of Economics and Sociology*, 45 (1), 93-99.
- 35- Yung-Jaan Lee, (2008): *Subjective quality of life measurement in Taipei*, *Building and Environment*, 43, pp: 1205-1215.

